

a system that combines authentic materials with digital technologies (mobile applications, educational platforms, multimodal resources, and artificial intelligence tools). Systematization of domestic practices made it possible to identify four directions of digital integration: mobile-oriented, platform-oriented, multimodal, and AI-based innovative practices. The article proves that such a system contributes to improving the quality of foreign language education, develops the ability to work with professional discourse, fosters intercultural competence, and enhances student motivation for learning. At the same time, attention is drawn to the need to overcome challenges related to the digital literacy level of teachers and the resource provision of universities. Prospects for further research include testing the proposed system in different educational environments and assessing its impact on individual components of foreign language competence of master's students.

Key words: *foreign language competence, master's students of non-philological specialties, information-digital approach, organizational and pedagogical system, digital technologies, higher education, professional education.*

УДК 378.015.311-057.875:[378.6:37

Володимир Мокляк

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
ORCID ID 0000-0001-9922-7667

Леся Петренко

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
ORCID ID 0000-0002-7602-8005

Наталія Кононець

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
ORCID ID 0000-0002-4384-1198

Людмила Матяш

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
ORCID ID 0000-0001-5286-2778

DOI 10.24139/2312-5993/2025.05/012-020

ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПЕДАГОГІЧНОМУ ЗВО

У статті уточнено категоріальний апарат проблеми формування емоційного інтелекту майбутніх учителів у педагогічних закладах вищої освіти. Емоційний інтелект потрактовано як професійно-орієнтовану метакомпетенцію, яка інтегрує здатність до самоусвідомлення, саморегуляції, соціальної свідомості (емпатії) та управління відносинами. Обґрунтовано педагогічні умови для ефективного формування EI (професійно-контекстна спрямованість змісту, діяльнісно-практичний характер навчання та створення емоційно-підтримуючого середовища у педагогічному ЗВО). Розроблено структурно-функціональну модель формування емоційного інтелекту майбутніх учителів у педагогічних закладах вищої освіти, яка складається з чотирьох взаємопов'язаних компонентів: цільового, змістового, процесуально-технологічного та оцінювально-результативного.

Ключові слова: *емоційний інтелект, ЗВО, фахова підготовка, навчально-методичний інструментарій, формування.*

Постановка проблеми. Сьогодні до педагогічних працівників висуваються надзвичайно високі вимоги, що виходять далеко за межі фахової компетентності. Динаміка освітнього процесу, необхідність реагувати на виклики часу та особливості учнівської молоді, потреба у запобіганні професійному вигоранню актуалізують проблему розвитку *soft skills* (м'яких навичок). Ключове місце серед них посідає *емоційний інтелект (EI)*, який є критично важливим для ефективної комунікації, управління конфліктами та створення сприятливого освітнього середовища.

Високий рівень емоційного інтелекту педагога є запорукою не лише його особистої психологічної стійкості, але й якісного виконання професійних функцій, оскільки вчитель є емоційним лідером, зразком для своїх учнів. Нормативні документи та освітні стандарти чітко вказують на необхідність формування ключових компетентностей, включно із соціальною та емоційною.

Однак, незважаючи на теоретичну значущість, існує низка гострих протиріч: 1) між високими вимогами суспільства та професії до рівня емоційно-регулятивних здібностей вчителя та недостатньою увагою до цілеспрямованого, систематичного формування емоційного інтелекту в освітніх програмах педагогічних закладів вищої освіти; 2) між теоретичною розробленістю феномену емоційного інтелекту в психолого-педагогічній науці та фрагментарністю і відсутністю єдиної, комплексної педагогічної моделі його формування в умовах підготовки майбутніх учителів; 3) між потребою в інтеграції розвитку емоційного інтелекту в освітній процес та недостатньою розробленістю конкретних педагогічних технологій та методів, адаптованих саме для майбутніх педагогів.

Аналіз актуальних досліджень. Феномен емоційного інтелекту (EI) трансформувався від ідей про «соціальний» та «особистий» інтелект до самостійної педагогіко-психологічної категорії. У 1920 р. Е. Торндайк ввів у науковий обіг термін «соціальний інтелект» як навички розуміння та управління іншими людьми. У 1940 р. Д. Векслер у статті «Неінтелектуальні фактори в загальному інтелекті» висловив думку про те, що для комплексної оцінки інтелекту потрібно враховувати й неінтелектуальні сторони мислення, під якими він розумів не тільки загальну працездатність психіки, але й її афективно-регулятивні компоненти, завдяки яким людина тривалий час може утримувати свою увагу на завданні (Басюк, 2022). Для педагогіки ж важливими є дві основні моделі EI.

Перша – це модель здібностей (ability model), розроблена Дж. Майєром і П. Саловеєм (Mayer&Salovey, 1995). Вони визначають EI як здатність до обробки емоційної інформації та її використання для спрямування мислення та поведінки. Ця модель структурно складається з чотирьох компонентів: сприйняття, використання, розуміння та управління емоціями. Цей підхід є фундаментальним і дозволяє чітко відмежовувати EI від особистісних рис.

Друга модель, яка набула значно більшого поширення у прикладному та педагогічному контексті – змішана модель (mixed model) Д. Гоулмана (Гоулман, 2018). Він трактує EI ширше – як набір компетенцій, які є переважно набутими та піддаються розвитку. До цих компетенцій він відносить самосвідомість, саморегуляцію, мотивацію, емпатію та соціальні навички.

Для потреб фахової підготовки майбутніх учителів більш продуктивним є синтетичний (змішаний) підхід, оскільки він дозволяє перевести емоційні здібності у площину конкретних, вимірюваних професійно-значущих компетенцій педагога.

Мета статті – обґрунтувати емоційний інтелект як важливий складник soft skills у фаховій підготовці, розробити структурно-функціональну модель формування емоційного інтелекту майбутніх учителів у педагогічному ЗВО.

Методи дослідження – аналіз, синтез, порівняння та узагальнення, систематизація та класифікація, моделювання, прогностичний метод.

Виклад основного матеріалу. Високий рівень EI є не просто бажаною, а критичною професійно-значущою якістю для педагога. Зарубіжні дослідники (зокрема, R. Bar-On, J. Parker) (Bar-On&Parker, 2000) доводять, що EI вчителя прямо корелює з професійною ефективністю – вмінням створювати психологічно безпечне та сприятливе навчальне середовище, що підвищує успішність учнів; профілактикою вигорання – здатністю до саморегуляції, управління стресом та підтримка власної мотивації; соціально-емоційним навчанням учнів (SEL) – учитель з високим EI є рольовою моделлю, яка імпліцитно навчає учнів емоційній грамотності.

У вітчизняній науковій традиції значний внесок у вивчення психології педагогічної діяльності зроблено в працях, які розкривають структуру професійної компетентності вчителя та роль його комунікативних і рефлексивних здібностей. Сучасні українські науковці

(В. Огнев'юк, Н. Пов'якель) (Огнев'юк, 2017; Ложкін&Пов'якель, 2006) підкреслюють, що EI має бути інтегрований у структуру професійної готовності майбутнього педагога. Вони розглядають його як мета-компетенцію, що забезпечує реалізацію всіх інших професійних функцій.

Дослідження показують, що формування EI у студентів ЗВО, зокрема педагогічних, здійснюється переважно такими шляхами: 1) інтеграція компонентів EI в дисципліни – зміст відображається у навчально-методичному інструментарії забезпечення освітнього компонента («Педагогічна психологія», «Основи комунікації», «Шлях до успіху: розкриття потенціалу особистості» та багато інших) через використання методів активізації творчого мислення здобувачів вищої освіти (синектика, дискусії, рольові ігри, метод проєктів, кейс-метод тощо); 2) проходження спеціалізованих педагогічних та психологічних тренінгів, які спрямовані на підвищення емоційної свідомості та навчання конкретним технікам саморегуляції; 3) опанування відповідних програм стажування й підвищення кваліфікації на платформах Prometheus, EdEra, Всеосвіта, Наурок тощо. Систематизація існуючих підходів дозволяє виділити такі ключові педагогічні умови формування емоційного інтелекту майбутніх учителів: створення рефлексивного середовища, забезпечення емоційно-підтримуючої атмосфери в аудиторії, використання технологій інтерактивного навчання тощо.

Проте критичний аналіз існуючих освітніх програм виявляє їхню фрагментарність. Існуючі напрацювання часто: а) мають суто психологічний характер, не забезпечуючи чіткого переходу до педагогічних умінь; б) не інтегровані системно у фахову підготовку, а існують як окремі, короткострокові тренінги; в) не сфокусовані на конкретній структурі EI, необхідній саме для вчителя (наприклад, управління емоціями в конфлікті «учитель-учень»).

Саме тому актуальною на сьогодні є розробка структурно-функціональної моделі формування емоційного інтелекту майбутніх учителів у педагогічному закладі вищої освіти.

Розробка моделі базується на принципах системного підходу, який розглядає процес формування EI не як сукупність окремих заходів, а як цілісну, взаємопов'язану систему, інтегровану в освітній процес ЗВО. Ефективне функціонування моделі забезпечується дотриманням таких ключових педагогічних умов: 1) професійно-контекстна спрямованість – зміст усіх заходів має бути максимально наближений до реальних педагогічних ситуацій (управління класом, робота з

батьками, розв'язання конфліктів), що вимагають емоційної компетентності; 2) діяльнісно-практичний характер – у пріоритеті активні, інтерактивні та рефлексивні методи навчання, які забезпечують переведення теоретичних знань про емоції у практичні навички (відпрацювання ситуацій, тренінги); 3) створення емоційно-підтримуючого середовища – взаємодія учителів та учнів має ґрунтуватися на принципах емпатії, відкритості та толерантності, що є необхідною умовою для формування самосвідомості та саморегуляції.

Структурно-функціональна модель формування ЕІ. Розроблена модель охоплює чотири взаємопов'язані блоки, що забезпечують циклічність і системність процесу формування ЕІ (рис. 1).

Рис. 1. Структурно-функціональна модель формування ЕІ майбутніх учителів у педагогічних закладах вищої освіти

А. Цільовий компонент.

Мета: формування професійно-орієнтованого емоційного інтелекту майбутнього вчителя як основи його професійної компетентності та профілактики емоційного вигорання.

Завдання: спрямовані на розвиток чотирьох ключових сфер ЕІ (за Дж. Майєром і П. Саловеєм, адаптованих до педагогіки): емоційна самосвідомість, саморегуляція, соціальна свідомість (емпатія), управління відносинами.

Б. Змістовий компонент.

Цей компонент передбачає інтеграцію матеріалу про EI у три основні сфери підготовки – теоретичну підготовку (лекційні курси); практико орієнтовані дисципліни; самостійну та позааудиторну роботу.

Теоретична підготовка (лекційні курси): введення тем про біологію емоцій, теорії EI, зв'язок EI та здоров'я, професійну етику.

Практико орієнтовані дисципліни: запровадження спеціалізованих тренінгів та семінарів з розвитку навичок (наприклад, курс «Комунікативний EI в освіті»).

Самостійна та позааудиторна робота: забезпечення інструментами для самодіагностики, ведення рефлексивних щоденників, участь у проєктах з командоутворення.

В. Процесуально-технологічний компонент.

Цей блок описує механізми реалізації моделі, виходячи з діяльнісно-практичного характеру умов. Ключові педагогічні технології відображено в таблиці 1.

Таблиця 1

Технології формування складників EI

Компонент EI	Технології та методи
Самоусвідомлення	Технології рефлексії (аналіз відеозаписів власної взаємодії, емоційні щоденники, зворотний зв'язок 360°)
Саморегуляція	Тренінги зі стрес-менеджменту та техніки емоційної децентрації, рольові ігри з високим емоційним напруженням
Емпатія (соціальна свідомість)	Кейс-метод з аналізу складних ситуацій (конфлікти «учень-учень», «учень-батьки»), метод «взуття іншого»
Управління відносинами	Проєктне навчання, технології фасилітації та медіації конфліктів, командні вправи

Г. Оцінювально-результативний компонент.

Компонент описує, як теоретично має відбуватися оцінювання та які результати очікуються.

Діагностика: використання валідних методик (наприклад, MSCEIT (the Mayer–Salovey–Caruso Emotional Intelligence Test), EQ-i (the Emotional Quotient Inventory)) для оцінки динаміки розвитку EI.

Критерії: оцінювання відбувається за такими критеріями: когнітивний (знання про емоції), емоційно-ціннісний (усвідомлення важливості EI), діяльнісно-практичний (здатність застосовувати навички).

Очікуваний результат: підвищення рівня професійного EI студентів, їхньої готовності до конструктивної взаємодії, зниження рівня тривожності.

Розроблена структурно-функціональна модель має теоретичну значущість, оскільки вона вперше систематизує процес формування EI майбутніх учителів як цілісний, керований та діагностований педагогічний процес. Модель пропонує чіткі механізми інтеграції психологічних теорій EI в педагогічні технології, усуваючи фрагментарність існуючих підходів.

Висновки. У статті уточнено категоріальний апарат проблеми формування емоційного інтелекту майбутніх учителів у педагогічних закладах вищої освіти. Здійснений аналіз психолого-педагогічних джерел дозволив уточнити сутність емоційного інтелекту майбутнього вчителя як професійно-орієнтованої мета-компетенції, яка інтегрує здатність до самоусвідомлення, саморегуляції, соціальної свідомості (емпатії) та управління відносинами, що є критично важливим для ефективної професійної діяльності та профілактики професійного вигорання. Також обґрунтовано педагогічні умови для ефективного формування EI, серед яких ключовими є: професійно-контекстна спрямованість змісту, діяльнісно-практичний характер навчання та створення емоційно-підтримуючого середовища у педагогічному ЗВО. Розроблено структурно-функціональну модель формування емоційного інтелекту майбутніх учителів у педагогічних закладах вищої освіти, яка складається з чотирьох взаємопов'язаних компонентів: цільового, змістового, процесуально-технологічного та оцінювально-результативного. Модель забезпечує системну інтеграцію розвитку EI в освітньому процесі, усуваючи фрагментарність існуючих підходів. У процесі розробки моделі систематизовано технології (рефлексивні практики, кейс-метод, тренінги емоційної децентрації), спрямовані на розвиток конкретних компонентів EI, що становить практичну основу реалізації означеної моделі. Таким чином, теоретично обґрунтована модель є цілісною і може слугувати науковою основою для розробки навчально-методичного забезпечення та програм фахової підготовки, орієнтованих на підвищення емоційної компетентності майбутніх учителів.

Перспективи подальших наукових розвідок. Окреслене дослідження не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми. Подальшого дослідження потребують: емпірична апробація

розробленої структурно-функціональної моделі у реальному освітньому процесі педагогічного ЗВО; розробка діагностичного інструментарію для моніторингу динаміки розвитку ЕІ, що враховує саме професійну специфіку діяльності вчителя; вивчення кореляції між рівнем ЕІ викладачів ЗВО та ефективністю формування ЕІ у студентів; розробка методик підвищення ЕІ для практикуючих учителів з метою профілактики їхнього професійного вигорання.

ЛІТЕРАТУРА

Басюк, Н. А. (2022). Емоційний інтелект: становлення та розвиток поняття в зарубіжних дослідженнях. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*. Вип. 3 (110), 253–266. (Basiuk, N. A. (2022). Emotional intelligence: formation and development of the concept in foreign research. *Bulletin of Zhytomyr Ivan Franko State University. Pedagogical sciences*. Issue 3 (110), 253–266).

Гоулман, Д. (2018). Емоційний інтелект. Харків : Віват. 512 с. (Goleman, D. (2018). Emotional Intelligence. Kharkiv: Vivat. 512 p.)

Ложкін, Г., Пов'якель, Н. (2006). Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика : навчальний посібник. Київ : ВД «Професіонал». 416 с. (Lozhkin, H., Poviakel, N. (2006). Psychology of conflict: theory and modern practice: textbook. Kyiv: Professional Publishing House. 416 p.)

Огнев'юк, В. (2017). Лідери для Нової української школи. *Неперервна освіта: акмеологічні студії (Педагогічні науки, Психологічні науки)*. № 1, 4–13. (Ohneviuk, V. (2017). Leaders for the New Ukrainian School. *Lifelong education: acmeological studies (Pedagogical sciences, Psychological sciences)*. No. 1, 4–13.)

Bar-On, R., Parker, J. (2000). *The Handbook of Emotional Intelligence: Theory, Development, Assessment, and Application at Home, School, and in the Workplace*. San Francisco : Jossey-Bass/Wiley.

Mayer, J. D., Salovey, P. (1995). Emotional Intelligence and the Construction and Regulation of Feelings. *Applied and Preventive Psychology*, 4(3), 197–208.

SUMMARY

Mokliak Volodymyr, Petrenko Lesia, Kononets Natalia, Matiash Liudmyla. Formation of Emotional Intelligence of Future Teachers in Higher Pedagogical Educational Institutions.

The article substantiates the relevance and pedagogical significance of developing emotional intelligence (EI) in future teachers as a key component of their professional competence and a factor in preventing emotional burnout. It is emphasized that a high level of EI is not merely desirable but a critical professional quality that directly correlates with teaching effectiveness, the creation of a psychologically safe

educational environment, stress management, and the teacher's ability to model emotional literacy for students. Based on the works of R. Bar-On, J. Parker, V. Ogneviuk, and N. Povyakel, EI is interpreted as a meta-competence that ensures the integration and implementation of other professional competencies. The paper analyzes current approaches to EI formation in higher pedagogical education, including the integration of EI components into educational disciplines, specialized psychological and pedagogical training, and professional development programs offered by modern online learning platforms. The limitations of existing approaches – fragmentation, lack of systemic integration, and insufficient focus on pedagogical contexts – are identified. To overcome these challenges, a structural-functional model of EI formation in future teachers is proposed. The model is based on the principles of the systemic approach and includes four interrelated components: 1) target component – defines the goal and tasks of forming professionally oriented EI; 2) content component – integrates EI topics into theoretical, practical, and extracurricular learning; 3) process-technological component – outlines active and interactive pedagogical technologies such as reflection, role-playing, case analysis, and facilitation; 4) evaluation-result component – establishes diagnostic tools, assessment criteria, and expected outcomes. The model ensures the cyclic and systematic character of EI development and provides a theoretical and methodological framework for embedding emotional intelligence into teacher education as a holistic pedagogical process.

Key words: *emotional intelligence, higher educational institution, professional training, educational and methodological tools, formation.*

УДК 001:378.2]6174/7]] 044.332(100:477)

Олена Сидоренко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0002-6494-0451

DOI 10.24139/2312-5993/2025.05/020-030

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У ВИЩІЙ ОСВІТІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ТА МОЖЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ В УКРАЇНІ

У сучасному глобалізованому світі питання академічної доброчесності набуває ключового значення для забезпечення якості освіти та наукових досліджень. Поширення недоброчесних практик, таких як плагіат, фабрикація даних, списування та порушення етичних норм, становить серйозний виклик для систем вищої освіти багатьох країн. З огляду на інтеграційні процеси у сфері освіти, Україна активно адаптує міжнародні стандарти, зокрема щодо забезпечення академічної доброчесності. Однак ефективна реалізація таких стандартів потребує не лише нормативного забезпечення, а й впровадження практичних механізмів, перевірених міжнародним досвідом.

Важливими прикладами успішної політики академічної доброчесності є провідні університети світу – Harvard University (США), University of Oxford (Велика Британія) та University of Melbourne (Австралія). Їхній досвід показує, що дотримання принципів доброчесності можливе лише за умов поєднання чітких нормативних актів, ефективних процедур контролю та сформованої культури академічної етики серед студентів і викладачів.